

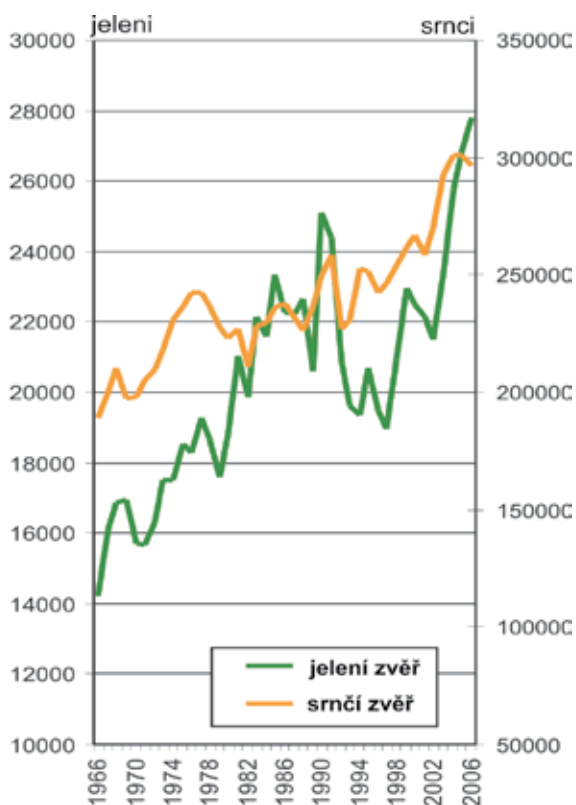
Hnutí DUHA

Přemnožená zvěř spásá stromky v českých lesích

Kalamita, ale má rozumné řešení

Hnutí DUHA prosazuje pravidla, která udrží trofejní zvěř v české krajině na takovém počtu, jaký jsou lesy schopné uživit. Lesníci totiž varují: uměle přemnožení srnci, jeleni a mufloni ve velké části republiky doslova spásají mladé stromky. Vážně poškozují velkou část nechráněných semenáčků a sazenic, čímž každoročně způsobují stamilionové škody. V tomto informačním listu shrnujeme nejen hlavní úskalí této situace, ale především nutná řešení.

Počty zvěře jsou větší, než kolik les užívá. Graf ukazuje vývoj populace, jak jej hlásila myslivecká sdružení v posledních čtyřiceti letech. Přemnožení jelení a srnci podle sčítání, které zadalo ministerstvo zemědělství, spásáním poškodí 44 % mladých stromků. Zdroj grafu: Ministerstvo zemědělství 2007 [19]

Spárkatá zvěř v českých lesích

Jeleni a srnci do českých lesů přirozeně patří. Podobně jako ježci, kuny nebo ryši vyplňují důležitou funkci v ekosystému. Naši předci však do českých lesů vysadili další, exotické druhy: hlavně muflony, daňky a jeleny sika.

Zásadní problém tkví ale v přemnožení zvěře. V lesích žije daleko víc zvířat, než by tomu bylo za přirozených podmínek. Jelení populace místy dosahují čtyř- až patnáctinásobku přírodního stavu. Jejich počet u nás mezi roky 1966 [1] a 2006 [2] stoupl na 195 %.

Škody v lesích

V krajině žije daleko více zvěře, než mohou lesy uživit. Aktuální stav dokumentovala nová studie, kterou ministerstvo zemědělství zadalo Ústavu pro výzkum lesních ekosystémů v Jílovém u Prahy [3]. Čísla jsou velmi vážná. Ukázalo se, že nadměrná populace:

- **Doslova spásá mladé stromky.** V roce 2005 byla poškozena téměř polovina mladých vysazených stromků (44 %).
- **Ničí listnáče.** Množství okousaných listnáčů a jedlí dosáhlo dokonce 61 %. Vlastníci a správci lesů si sice sází povinné procento těchto stromů, zvěř ale skoro dvě třetiny spase. V nových porostech tak stále zůstává skoro jenom smrk.

- **Poškozují i odrostlejší stromy.** Zvěř zejména loupe a ohryzává kůru, čímž otevírá cestu škůdcům, chorobám a polomům při vichřici nebo těžkém sněhu. Infekce houbových onemocnění poraněnou kůrou pronikají do kmene, který pak podléhá hnilobě [4]. V dospělých porostech smrku je průměrně poškozeno 16 % stromů.

Některé stromky lze ochránit oplocením, obalováním jednotlivých sazenic nebo natíráním repelenty proti okusu. Ale tato opatření neřeší problém. Jsou velmi drahá a nedokáží ochránit všechny stromy – zejména takzvané přirozené zmlazení, tedy stromky, které nevysadili lesníci, ale jež vyrostly ze semen.

Škody stále narůstají

Populace i velikost škod rapidně rostou. Podíl poničených mladých listnáčů a jedlíček se v letech 2000–2005 zvýšil o 48 % [3]. Poškození dubů a buků se za posledních pět roků zdvojnásobilo [3]. Podíl lesů, kde nezaznamenali žádné významné škody, v roce 2005 činil 35 %. Jen o pět let dříve to bylo 43 % [3]. Ministerstvo zemědělství v listopadu 2007 oznámilo, že „považuje tento problém za velmi vážný“ [5].

Ekonomické ztráty

Spásání stromků a především loupání kůry způsobuje velké finanční ztráty, které například během roku 2005 dosáhly 24 milionů korun [6]. A nejde o konečné číslo, třeba spásání přirozeného zmlazení vůbec nejde vyčíslit. Několikanásobně více pak stojí ochrana stromků před zvířaty. Jen státní Lesy ČR na ni každoročně vydávají zhruba dalších 100 milionů korun [7]. Přitom obhospodařují pouze asi polovinu lesních pozemků.

Skutečné škody jsou ještě mnohem větší. Srovnání v Hrubém Jeseníku ukázala, že zisk z vytěženého dřeva v porostech, kde dochází k loupání kůry, činí o 266 tisíc korun na hektar méně [8]. Poslední nezávislá studie, která zahrnovala i ztráty na kvalitě a přírůstu dřeva, pochází z poloviny devadesátých let. Tehdy došla k číslu 1,2 miliardy korun ročně [9]. Vzhledem k tomu, že poškození stromů i ceny ještě vzrostly, se dnes tato částka, podle odhadů Hnutí DUHA, blíží nejméně k 1,5 miliardě.

Mezi nejvíce postižené části České republiky patří severní Morava, Českomoravská vrchovina a Krušné hory. Podle studie, kterou si nechalo vypracovat ministerstvo zemědělství, přijde aktuální poškození stromků v Krušných horách na více než 265 milionů korun. Náklady na ochranu před okusem se odhadují na dalších 59 milionů ročně a ztráty na dřevě ještě na dalších 38 milionů. Ovšem s tím, že „odhad je velice strážlivý, reálná skutečnost bude pravděpodobně podstatně vyšší“ [10].

Ekologické důsledky

Kalamitní přemnožení zvěře má velmi závažné ekologické důsledky. V lesích často nemohou růst jiné stromky než ty, které vysadí a nákladně chrání lidé. Okusování brání takzvané přirozené obnově, tedy odrůstání semenáčků, jež je pro les zdravější a pro majitele lesů značně levnější. Proto 83 % nových stromků v našich lesích tvoří nákladnější umělá výsadba [6].

Zvířata spásají přednostně listnáče a jedle – tedy dřeviny, které potřebujeme do lesů naléhavě vrátit kvůli postupné přeměně smrkových monokultur na smíšené porosty.

Přemnožení býložravců ochuzuje ekosystém i v jiných ohledech. Jejich vlivem ubývají i další druhy lesních zvířat a rostlin. Výzkumy potvrdily, že nadměrné spásání ničí přirozenou strukturu biotopu a připravuje o domov mnoho druhů ptáků [11]. Těm zároveň ubývají zdroje potravy [12]. Spárkatá zvěř ničí plošným vypásáním byliny, včetně ohrožených druhů [13]. Silně poškozené jsou i naše národní přírodní rezervace (NPR). Vědci z brněnské lesnické fakulty spočetli, že zvěř spásla 64 % listnatých stromků na Pradědu. V NPR Týřov, nedaleko Křivokláta, to je 54 % [14]. Existují rezervace, kde již sedmdesát let nevyrostla nová jedle. Každý mladý stromeček podlehne jelenům a staré stromy pomalu přestávají plodit semena a odumírají.

Foto: Bentree, <http://commons.wikimedia.org>

Hniloba proniká do kmene. Pro lesní ekosystém je nejhorší spásání mladých stromečků. Ale nejvíce ekonomických škod vzniká kvůli poškozování starších stromů. Ohryzávání kůry otevírá cestu škůdcům, infekcím a polomům. Kompletní účet: více než miliarda korun ročně.

Foto: Vasia, www.mojefoto.net

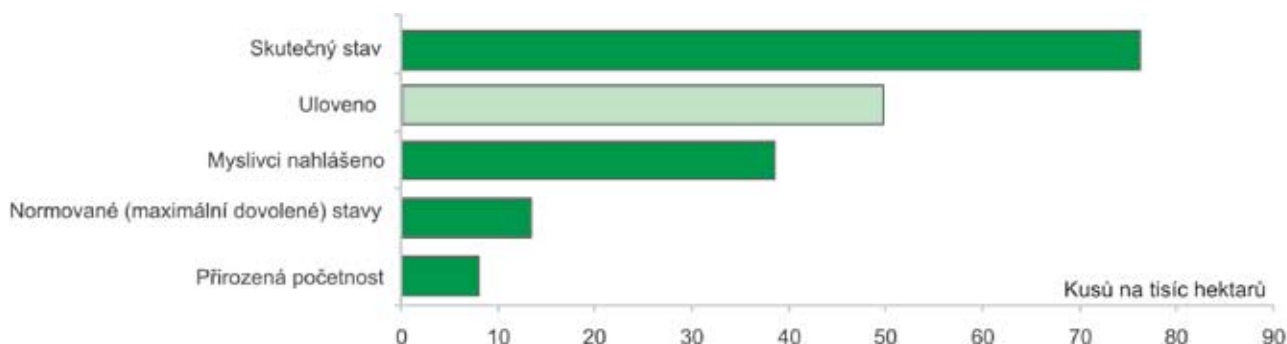
Řešením není krvavý masakr. Hnutí DUHA prosazuje změny, které odstraní důvody přemnožení. Zajistí, aby se populace postupně, rok po roku, vrátila na přirozený stav.

Co stojí za přemnožením?

Proč je spárkatá zvěř přemnožená? Hlavní důvod: v lese chybí přirozená regulace. Rysi a vlci, kteří hrávali v udržování stavu zvěře hlavní roli, byli skoro všude vyhubeni. Vrátili se jen na několik míst, třeba do Beskyd nebo – v případě rysů – na Šumavu.

Roli šelem postupně převzali lidé. Neumí ji ovšem naplnit stejně dobře. Především loví méně, než příroda potřebuje. Někteří, zejména pak trofejní, lovci se zaměřují na střílení velkých a silných samců. O porodnosti a početnosti populace ale rozhodují samice. Lidé navíc při lovu netestují kondici zvěře, jako to dělají šelmy. Nemohou tedy rozpoznat méně odolné a slabší jedince. Odstřel proto neplní úlohu zdravotní selekce.

Paradoxně aktuální příčinou přemnožení je také soustavné příkrmování v zimě a na podzim. Myslivecká sdružení divokou populaci v podstatě proměňují ve svěrázný zemědělský chov. Krmení umožňuje, aby v lese žilo daleko více zvířat, než by zde bylo za přirozených podmínek. Důsledky se pak vrací: nadpočetní srnci, jeleni nebo mufloni po zbytek roku už nemají dodatečný zdroj potravy, takže masově spásají stromky. Příkrmování má ještě další negativní dopad. Nevhodná potrava zvířatům způsobuje zažívací potíže a větší chuť na kůru stromů.

Krušné hory, 2005: Srovnání přirozené početnosti jelenů a zákonem maximálně dovolených stavů se skutečností. Sledována byla plocha 89 500 hektarů lesa. Zdroj grafu: Ústav pro hospodářskou úpravu lesů 2007 [10]

Rozhodování o lovu zvěře

Protože v lese nejsou šelmy, legislativa musí stanovit, že myslivci budou lovit tolik zvěře, aby udržovali populaci na úrovni, kterou ekosystém uživí. Současné právní předpisy to ale nezajišťují.

Počty zvěře v českých lesích neurčuje příroda. Myslivecká vyhláška stanovuje pro každou jakostní třídu lesa takzvané minimální (pod které populace nesmí klesnout) a normované (které nesmí překročit) stavy. Tyto limity jsou u některých tříd vyšší, než by odpovídalo stavu lesa.

Ale skutečná populace zvěře je navíc často mnohem vyšší než zákonem povolený normovaný stav. Uživatelé honitby – například myslivecká sdružení nebo podnikatelé, kteří organizují poplatkové lovy – připravují pro každý rok plány lovu. Jako podklad by jim měl teoreticky sloužit stav lesa a sčítání zvěře. Ve skutečnosti ale první kritérium nepoužívají. Neexistuje totiž metodika, jak od procenta poškozených stromků odvozovat plán. Vyhláška ministerstva zemědělství obsahuje pouze obecné prohlášení.

Plánování lovu prakticky vychází jen ze sčítání zvěře, které provádějí sami myslivci. Výsledky se odvíjí například od toho, na kolik stop zvěře narazí ve stanovený den. Myslivci upravují sčítání podle svých zkušeností a možností lovu. Poté vykazují údajný počet zvěře v honitbě – takzvané jarní kmenové stavy. Podle těchto čísel pak určují, kolik kusů bude daný rok uloveno.

Myslivecká sdružení a hlavně podnikatelé, kteří prodávají poplatkové lovy, nemají na snižování stavů zvěře pochopitelně zájem. Čím „bohatší“ je jejich honitba, tím více mohou lovit. Proto se také brání požadavku snížit stavy zvěře na únosnou míru a zajistit rovnováhu mezi lesem a zvířaty. V případě, že by šly stavy zvěře dolů, by rovněž každým rokem ubylo mnoho zvířat naplánovaných k lovu.

Například v Krušných horách během posledních deseti let myslivci lovili průměrně 3500 jelenů ročně. Ale kdyby dodržovali stanovené nejvyšší přípustné stavy, mohli by zastřelit jen asi 900 kusů ročně.

Statistické zázraky

Systém plánování lovu založený na sčítání zvěře ostatní evropské státy opustily. Používá se už jen v České republice a Maďarsku. Neodvozuje totiž lov od schopnosti lesa uživit určitý počet zvířat, jak by bylo přirozené, nýbrž naopak: od dosavadního stavu zvěře. Navíc, klíčový podklad – tedy sčítání – není příliš věrohodný.

Podle sčítání z března 2005 žilo v českých lesích celkem 27 378 jelenů včetně laní [2]. Od toho lze odvodit asi 8300 narozených kolouchů. Dohromady tak u nás mělo žít na podzim kolem 35 700 zvířat. Během téhož roku se ulovilo 20 638 kusů, tedy zhruba 58 % údajného jarního počtu [15] – statisticky strašlivý masakr. Přesto ale hned po zimě myslivci sečetli 28 550, o 4 % více než rok předtím [2]. V Krušných horách zase během posledních deseti let ulovili v průměru o 17 % více jelenů, než činila populace nahlášená na jaře [10].

Jak jsou takové zázraky možné? Jednoduše. Myslivecká sdružení mají zájem množství zvěře zkreslovat, aby jej nemusela snížit. Zoologové odhadují, že skutečné počty srnců bývají dvakrát až desetkrát vyšší než nahlášené [16]. Státní Ústav pro hospodářskou úpravu lesů propočítal skutečnou krušnohorskou populaci jelenů na jedenapůlnásobek až dvojnásobek sčítaných stavů [10].

Navíc na sčítání zvěře zatím neexistuje příliš objektivní metoda. Nepodařilo se to ani při použití vrtulníku a termovize.

Chybí kontrola

Zákon o myslivosti nedává úřadům pravomoci ke snížení stavů spárkaté zvěře ani tam, kde dochází k vážnému poškození lesů.

Česká inspekce životního prostředí (ČIŽP) může pouze pokutovat nedodržování předepsaného podílu listnáčů a jedlí v nově vysazeném lese, ale nemůže zasáhnout proti příčině a nařídit snížení stavu spárkaté zvěře. Má totiž pravomoc kontrolovat dodržování všech ekologických zákonů s výjimkou jediného – zákona o myslivosti.

Hnutí DUHA prosazuje

Hnutí DUHA prosazuje změny v legislativě, které by systémem reformovaly. Je potřeba otočit princip: stavy spárkaté zvěře by měly být odvozeny od schopnosti lesa uživit ji. Zároveň musí předejít konfliktům zájmů. Zajistí tak zdravé lesy i zdravé populace zvířat.

V praxi by to znamenalo, že únosný stav zvířat se určuje podle počtu poškozených stromků. Sloužily by k tomu vymezené, takzvané kontrolní (neoplocené) a srovnávací (oplocené) plochy. Únosná míra poškození by měla činit 10 %. Pokud zvěř na neoplocených místech nespase více než desetinu stromků, lze její počet tolerovat [17].

Při překročení určené míry by úřady musely plán lovu zvyšovat až do dosažení rovnováhy mezi lesem a spárkatou zvěří. Takový postup má dvě přednosti:

- Vymezení stavu zvěře podle schopnosti lesa uživit ji je logické a zajistí rozumné využívání ekosystému.
- Poškozené stromky lze sčítat snadněji a přesněji než zvířata v lese.

Podobná pravidla používají také v okolních státech: Polsku, Bavorsku či Sasku. Desetiprocentní hranici doporučují odborníci jako hodnotu, která odpovídá podmínkám a druhovému složení českých lesů [17].

Konflikt zájmů

Ke špatné legislativě se přidává ještě nedostatečná státní správa. Úřady nedělají svoji práci. Třeba v Krušných horách dokonce i oficiální sčítání jelenů asi trojnásobně překračuje takzvané normované stavy – tedy horní hranici, kterou by populace podle zákona neměla nikdy překročit. Pověřené obecní úřady měly dávno mysliveckým sdružením nařídit, aby početnost snížila, a za překročení povolených stavů udělit pokutu. Nic ale už řadu let nepodnikly.

Úředníci, kteří mají mít věc na starost, jsou často sami členy mysliveckých sdružení. Mají tedy silný konflikt zájmů.

Možnosti často nevyužívají ani majitelé lesů. Dokázat, že stavy zvěře jsou na konkrétním pozemku nadměrné, a donutit úřady k zásahu vyžaduje velmi komplikovanou proceduru. Vlastníci to často předem vzdávají, protože nevěří šanci na úspěch. Navíc dostávají na výsadbu nových stromů státní dotace.

Nová studie Ústavu pro hospodářskou úpravu lesů upozornila, že ve státních Lesích ČR je problém zkomplikovaný roztříštěným hospodařením. Odpovědnost nese místní lesní správce (sám často myslivec). Práce v lese provádějí najaté firmy. Zvěř mají zase na starost myslivecká sdružení, kterým Lesy ČR pronajímají lovecké právo. V sousedním Sasku státní lesy svoje honitby zásadně nepronajímají. Chtějí si udržet vliv na počty jelenů.

Dohoda o reformě

Že je potřeba snížit stavy zvěře, řekla vláda už v Národním lesnickém programu z roku 2003. Stejně tak v Konceptu lesnické politiky, Státní politice životního prostředí nebo Strategii ochrany biologické rozmanitosti. Vše bez výsledku. Škody pořád rostou. A porostou dál, pokud se nezmění legislativa.

V srpnu 2007 se správci a majitelé státních i soukromých lesů, Českomoravská myslivecká jednota, Hnutí DUHA i zástupci vědců nebo dřevařských společností shodli, jak postupovat [18]. Dohoda předpokládá mimo jiné:

- „Snížit stavy zvěře, škody a náklady na ochranu proti škodám zvěří s cílem umožnit využívání přírodně bližších postupů hospodaření.“
- „Stanovovat stavy jednotlivých druhů zvěře a velikost odlovu podle míry poškození přirozeného zmlazení, výsadeb a lesních porostů a opustit nefunkční systém odvozování plánu lovu na základě stavů zvěře zjištěných sčítáním.“
- „Zavést kontrolní mechanismy a účinná opatření zabraňující ohrožení biodiverzity lesa vysokými početními stavy zvěře.“
- „Zvýšit práva a postavení vlastníků honebních pozemků.“

Aby se nový systém stal skutečností, stát musí změnit příslušnou legislativu. Hnutí DUHA prosazuje dva kroky: novelu vyhlášky a posléze i zákona o myslivosti.

Myslivecká vyhláška

Ministerstvo zemědělství do ní musí zahrnout jednoznačná pravidla, jak odvozovat výši lovu od míry poškození stromků. Měla by tolerovat 10 % poškozených stromků. Zároveň všechny druhy, tedy i listnáče a jedle, musí být schopny odrůstat bez umělé ochrany.

Pokud škody přesáhnou jednu desetinu nebo některý druh nebude moci kvůli spásání odrůstat, lov se na tři roky zdvojnásobí. Po třech letech pak proběhne další kontrola poškozování.

Myslivecký zákon

Druhým krokem musí být reforma mysliveckého zákona, která:

- Zruší takzvané normované stavy a sčítání zvěře.
- Zakáže zimní příkrmování zvěře nebo alespoň zruší tuto povinnost mysliveckým sdružením.
- Zavede kontrolní mechanismy i sankce a dá České inspekci životního prostředí kompetenci kontrolovat, zda stavy zvěře a míra poškozování lesů nejsou v rozporu s mysliveckým zákonem a vyhláškami.
- Odliší povinnosti státu a soukromých vlastníků. Ti by měli mít možnost chovat ve svých lesích libovolný stav zvěře. Ovšem při nadměrných škodách na mladých stromcích přijdou o právo žádat státní dotace na výsadbu stromů.

Prameny

- [1] Ministerstvo zemědělství: Výkaz MZe Mysl 1–01, Období 1966–1966, www.mze.cz/attachments/rok_1966_.PDF, 11. 12. 2007.
- [2] Český statistický úřad: Jarní kmenové stavy k 31. 3. uvedených let, [www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/F2002F5F2F/\\$File/2201074k44.pdf](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/F2002F5F2F/$File/2201074k44.pdf), 11. 12. 2007.
- [3] Inventarizace škod zvěří na lesních a zemědělských porostech (lesnická část), projekt NAZV QF50053, Ústav pro výzkum lesních ekosystémů, Jílové u Prahy 2007.
- [4] Jankovský, L.: Hniloby lesních dřevin jako jeden z nejvýznamnějších problémů lesnictví současného i nového století, 2001, Zprávy lesnického výzkumu 46 (2): 122–124 .
- [5] Ministerstvo zemědělství: tisková zpráva, 12. 11. 2007.
- [6] Zpráva o stavu lesa a lesního hospodaření v roce 2005, Ministerstvo zemědělství, Praha 2006.
- [7] Lesy České republiky, a. s., Výroční zpráva – annual report 2005, Lesy České republiky, Hradec Králové 2006.
- [8] Simon, J., Kolář, C.: Ekonomické hodnocení ztrát loupáním vysokou zvěří na základě analýzy na časové růstové řadě smrkových porostů z oblasti Hrubého Jeseníku, 2001, Lesnická práce 80 (5): 206–208.
- [9] Mrkva, R.: Nové směry v pojetí myslivosti, in: Škody zvěří, jejich příčiny a prevence. 1995, Sborník referátů. 13. až 15. června 1995, Zlaté Hory.
- [10] Vliv zvěře na lesní ekosystém Krušných hor, Ústav pro hospodářskou úpravu lesů pro Ministerstvo zemědělství, Brandýs nad Labem 2007.
- [11] Gill, R. M. A., Fuller, R. J.: The effects of deer browsing on woodland structure and songbirds in lowland Britain, 2007, Ibis 149 (Supp. 2): 119–127.
- [12] Allombert, S., Stockton, S., Martin, J.: A natural experiment on the impact of overabundant deer on forest invertebrates, 2005, Conservation Biology 19 (6): 1917–1929.
- [13] Míchal, I. (ed.): Obnova ekologické stability lesů, Academia, Praha 1992.
- [14] Čermák, P., Mrkva, R.: Browsing damage to broadleaves in some national nature reserves (Czech Republic) in 2000–2001, 2003, Ekológia (Bratislava) 22 (3): 132–141.
- [15] Český statistický úřad: Lov, úhyn zvěře za rok 2005 a jarní kmenové stavy (JKS) zvěře k 31. 3. 2006, [www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/F2002E-E448/\\$File/2201074k421.pdf](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/F2002E-E448/$File/2201074k421.pdf), 11. 12. 2007.
- [16] Červený, J., Koubek, P.: Myslivecká statistika – teorie relativity v praxi, 2001, Myslivost 49 (6): 16–19.
- [17] Kamler, J., Homolka, M., et Heroldová, M.: Únosný stav zvěře – komplex vztahů mezi býložravci a vegetací, in: Zjišťování početních stavů zvěře a myslivecké plánování. Sborník k semináři, Česká lesnická společnost, Praha 2007.
- [18] Ústav pro hospodářskou úpravu lesů: Návrh NLP II (Verze z 18. 7. 2007 po ukončení expertního projednávání), www.uhul.cz/nlp_forum/docs/Konsolidovany_text_NLP_II_verze_18_07_07.doc, 11. 12. 2007.
- [19] Ministerstvo zemědělství: Myslivost > statistika, www.mze.cz/Index.aspx?tm=1&deploy=2623&typ=2&ch=77&ids=2629&val=2629, 20. 12. 2007.

Text: Jaromír Bláha a Vojtěch Kotecký
Vydalo Hnutí DUHA, únor 2008.

Hnutí DUHA
Friends of the Earth Czech Republic

A › Bratislavská 31, 602 00 Brno
T › 545 214 431
F › 545 214 429
E › info@hnutiduha.cz
www.hnutiduha.cz

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Vydání tohoto informačního listu podpořil Státní fond životního prostředí České republiky.

Podpořte prosím práci Hnutí DUHA.

Naše práce se neobejde bez pomoci lidí, jako jste Vy: více na www.hnutiduha.cz/podpora.
Číslo účtu 1348492389/0800.

Hnutí DUHA s úspěchem prosazuje ekologická řešení, která zajistí zdravé a čisté prostředí pro život každého z nás.

Navrhujeme konkrétní opatření, jež sníží znečištění vzduchu a vody, pomohou omezit množství odpadu, chránit krajinu nebo zbavit potraviny toxických látek. Naše práce zahrnuje jednání s úřady a politiky, návrhy zákonů, kontrolu průmyslových firem, pomoc lidem, rady domácnostem a vzdělávání, výzkum, informování novinářů i spolupráci s obcemi. Hnutí DUHA působí celostátně, v jednotlivých městech a krajích i na mezinárodní úrovni. Je českým zástupcem Friends of the Earth International, největšího světového sdružení ekologických organizací.